

İrade Terbiyesi

Jules Payot, (Trc. Hakan Alp)

Ediz Yay. 2018

Kerime Tamer¹

İstanbul Şehir Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul
 kerimetamer@gmail.com

Geliş Tarihi: 20/03/2019 Kabul Tarihi: 28/03/2019

İnsan kendine hâkim olmanın paha biçilmez bir değer olduğunu zamanla öğrenecektir. Hayattan ne istediğimiz, ne olacağımız, hayatta oynayacağımız rol kendine hâkim olmaya bağlıdır.
 Jules Payot

Erken Okumaya Kurban Gitmesin Satırlar

Jules Payot 1859-1939 yılları arasında yaşamış bir Fransız pedagog. Kendisi irade ve ahlâk eğitimi konusunda yaptığı çalışmalar ile tanınıyor. Kitaplarının çeşitli dillere çevrilmesiyle çok sayıda insana ulaşan Payot hakkında ise, Marsilya Üniversitesi'nin rektörlüğünü yapmış olması dışında pek bir bilgiye ulaşamıyoruz.

Payot'un sayıca bir elin parmaklarını ancak geçen kitaplarının tamamı irade, ahlâk ve eğitim üzerinedir. Bu kitaplardan bazıları yazıldığı dönemde Türkçe'ye tercüme edilmiş², bazıları ise tercüme edilmemiş olsa da buradaki yazarlar tarafından takip edilmiş ve örnek alınmıştır. Örneğin yakın tarihimizin önemli mütefekkirlerinden Mehmet Ali Aynî, *Ahlâk Dersleri* isimli kitabını yazarken Payot'un *Cours de Morale* adlı eserini izlediğini belirtmiştir. Söz konusu kitabı yeniden yayına hazırlayan İsmail Dervişoğlu ise, gerçekten de iki eserin hem konu hem başlık olarak benzerlik gösterdiğini, hatta bazı bölümlerin Payot'un kitabının çevirisi şeklinde olduğunu ifade etmiştir.³

Payot'un en bilinen eseri ise 1895 yılında yayımlanan *İrade Terbiyesi*'dir. Bu kitap çok sayıda dile tercüme edilmiş ve birçok kesim tarafından yoğun ilgi görmüştür. Türkçe'ye ise ilk olarak 1926 yılında İbrahim Ethem tarafından, daha sonra 1932 yılında Münür Raşit tarafından tercüme edilmiştir. O yıllardan sonra baskısı yapılmayan, dolayısıyla arayanların ulaşamadığı kitap, 2018 yılında Hakan Alp'in

tercümesi ile Ediz Yayınları tarafından yeniden basılmaya başlanmıştır.

İki Önemli Referans

İrade Terbiyesi'nin –en azından ülkemizde- gördüğü yoğun ilgide, önemli kişiler tarafından referans gösterilmesinin payı oldukça büyüktür.

Örneğin Cemil Meriç; “Kaderini tayin eden bir başka kitap” olarak tanınıyor *İrade Terbiyesi*'ni ve disiplin içinde çalışmayı bu kitaptan öğrendiğini söylüyor. Ali Fuat Başgil ise “Okudukça içimde tahassür ve nedametle karışık müphem bir acı duymaya başladım. Kendi kendime, ah bu kitap on sekiz yirmi yaşlarımdayken elime geçmeliydi diyor ve geciktiğim için üzülüyordum” şeklinde ifade ediyor düşüncelerini.

İki Yanlış Teori

Kitabın önsözünde Payot, uzun süreli ama kalıcı bir yolla iradeyi terbiye edebilmeyi amaçladığını ve bu konuda kendisine ilham olan dört yıllık çalışmasını ve düşüncelerini bu kitap ile sunduğunu belirtiyor. İnsan iradesinin zayıf olmasının nedenlerini ele alıyor, bunlardan kurtulabilmek için çözüm yolları sunuyor ve nihayetinde güçlü bir iradeye sahip olabilmek için dikkat edilmesi gereken noktalar üzerinde duruyor. Ama öncelikle, bu konuda yanlış olduğunu düşündüğü iki teoriden bahsediyor.

¹ Jules Payot *İrade Terbiyesi* kitabı değerlendirme yazısı / Kerime Tamer, İstanbul Şehir Üniversitesi, Psikoloji Bölümü kerimetamer@gmail.com

² Jules Payot, *Ahlâk – Vazife-i Şahsiyye ve İctimaiyye-i Fennîdir*, trc. Mahmud Celâleddin, İstanbul 1911.

Jules Payot, *İrade Terbiyesi*, trc. İbrahim Ethem, İstanbul 1926.

³ Mehmed Ali Aynî, *Ahlâk Dersleri*, Haz: İsmail Dervişoğlu & Emir Hüseyin Yiğit, Büyüyen Ay yay. İstanbul 2013, 15-16.

Bunlardan birincisi, karakteri sabit ve değişmez olarak kabul eden teoridir. Bu, Kant⁴ tarafından ortaya atılan, Schopenhauer⁵ tarafından ele alınan, Spencer'in⁶ da desteklediği bir hipotezdir. Bu teoriye göre bizler karakterimizi doğrudan ediniriz ve çok uzun bir zaman zarfında oluşabilecek ufak değişiklikler dışında onu değiştirmemiz mümkün değildir. Dolayısıyla irade terbiyesi ile ilgilenmenin pratik bir faydası olmayacaktır. Payot ise, ortada değişmeyen bir durum varsa, bunun yalnızca insanların çoğunun karakterini yenilemeye gayret etmediği anlamına geldiğini söylüyor. Çünkü biz irademize müdahale etmediğimiz müddetçe hayatımızı dürtülerimiz şekillendirir. Dolayısıyla değişim göstermek çok mümkün değildir.

İkincisi ise özgür irade teorisidir. Bu teori, ilkinin aksine, insanı ıslah etmenin son derece kolay ve doğal olduğunu, kendi üzerimizde çok kolaylıkla egemenlik kurabileceğimizi iddia eder. Oysa Payot'a göre, kişiliğin oturması psikolojimizi çok yakından tanımayı gerektirir ve ancak sabırla yürünen, uzun soluklu bir süreç sonunda elde edilebilir. Biz bunu işi yaradılışımıza bırakarak sağlayamayız. Dolayısıyla bu teori de, değişimin kolaylığına dair gerçekçi olmayan bir ümit vermesi sebebiyle en az ilk teori kadar yanlıştır ve karakter eğitimini son derece basit göstererek birçok akıllıyı gerçek anlamda irade terbiyesinden alıkoymuştur.

Ne Yapmalı

İrade zayıflığı temel olarak içsel dürtülerimizden ve nefse düşkünlüğümüzden kaynaklanır. Buna etrafımızdaki kötü örnekler, cazip görünen boş işler, yorgunluktan başka bir işe yaramayan geçici hevesler de eklenince kendimize hâkim olabilmek daha da zorlaşır. Bu durumdan kurtulmak için dikkat edilmesi gereken birçok noktaya değinen yazar, iki şeyin önemini özellikle vurgular: tefekkür ve eylem.

Tefekkür, işimize yarayan olumlu duyguları ve fikirleri uyandırmak ve uzun süre bilincimizde tutabilmek için önemlidir. Örneğin bugün çalışmanın mükâfatı olarak yaşanınca huzurlu olacağınızı detaylarına kadar düşünmek son derece etkili bir yöntemdir ve bu tür düşünceler devam ettirildiğinde çalışmaya dair inancın kızıışmaması imkânsızdır. Ayrıca sadece çalışmanın getireceği mutluluğu değil, tembel yaşamın zararlarını da tekrar tekrar düşünmek ve kendine hatırlatmak, bu konuda kitaplar okumak gerekir.

Payot'un tefekkür ve irade arasındaki ilişki üzerine söyledikleri, bu konuda daha önce yazılanlar ile

paralellik gösteriyor olması bakımından önemlidir. Örneğin Erzurumlu İbrahim Hakkı *Marifetnâme*'de, iradenin az yemeye yönlendirilebilmesi için, çok yemenin zararları ve az yemenin faydaları üzerine düşünmenin öneminden bahsetmektedir.⁷ Mevlana'ya göre ise düşünmeye ek olarak iradeyi harekete geçiren güç, kişinin talep ettiği şeyi görmesidir. Köpek nasıl işkembeyi görünce kuyruğunu sallar, at arpayı görünce kişnemeye başlar, kedi et görünce miyavlamaya başlarsa insan da arzu ettiği, istediği bir şeye kavuşacağını umduğunda irâdesi harekete geçer⁸.

Elbette sadece düşünmek yeterli olmaz. Tefekkür insanın içinde güçlü hisler uyandırsa da, eyleme geçmek önemlidir. İrade terbiyesini gerçekleştirmek için gerekli olan kalıcı ve sağlam davranışlar edinmek ancak bu şekilde mümkün olacaktır.

Ön Koşul

“Eskilerin deyimiyle sağlam kafa sağlam vücutta bulunur” diyor Payot. İrademizi güçlendirmek için dikkat edilmesi gereken birçok nokta var ancak bütün bunların ön koşulu beden sağlığına dikkat etmektir.

Öncelikle, beslenme alışkanlıklarımıza, yediğimiz besin maddelerinin türlerine ve miktarına dikkat etmek şarttır. Çünkü düzgün beslenen ve sindirim sisteminin yükünü hafifleten kişi, zihinsel faaliyetler için de faydalı bir iş yapmış olur. İkinci olarak, temiz bir hava teneffüs etmek gerekir. Çünkü kanda bulunan oksijen miktarına bağlı olarak yorgunluk hissi artar ve çalışma isteğimiz de azalır. Bunun yanında, kambur bir şekilde okuma ve yazma pozisyonu da nefes almayı ve uzun vadede çalışmayı zorlaştırır. Bunun için sırtı dik tutma alışkanlığı edinip solunum sistemini rahatlatmak önemlidir. Bu da yetmez, düzenli olarak nefes molası vermek ve belirli nefes egzersizleri ile nefes kapasitesini artırmak gerekir.

Verimli bir çalışma için dinlenmek de şarttır. Bilginin sindirilmesi, kalıcı ve verimli olması için çalışmalar arasında aralık bırakmak lazımdır ve çalışma açısından bu molalar tamamen birer kazançtır. En verimli dinlenme yolu ise uyumaktır. Günün hangi saatlerinin uyku, hangi saatlerinin verimli çalışmalar için daha uygun olduğu; uyku haricinde hangi aktivitelerin dinlenmek için faydalı olabileceği; azmi artırmaya yönelik dinlenmenin hangi özelliklere sahip olması gerektiği ise kitapta ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Son olarak spor yapmanın irade üzerindeki olumlu etkisine değinen Payot, uzun soluklu kas gelişiminin, hareketlerimize hâkim olmaya, kendimizi kontrol etmeye ve dikkatimizi disipline etmeye yaradığından

⁴ Immanuel Kant, Alman filozof, 1724-1804

⁵ Arthur Schopenhauer, Alman filozof, 1788-1860

⁶ Herbert Spencer, İngiliz filozof, 1820-1903

⁷ Hür Mahmut Yücer, “Tasavvufi Açından Beslenme ve İrade Eğitimi”, *yayınlanmamış makale*, s.5.

⁸ Yücer, *a.g.m.*, s.3.

bahseder. Fiziksel hareketsizlik beraberinde zihinsel yavaşlamayı getirir; fiziksel çaba ise istek gerektirir, böylece irade gelişir. Dolayısıyla düzenli olarak egzersiz yapmak, irade terbiyesinde başlı başına bir temel eğitim gibidir.

Erken Okumaya Kurban Gitmesin Satırlar

Burada ana hatlarıyla değinilen konuların dışında, *İrade Terbiyesi*'nden alınacak çok ders var elbette. Hakkıyla istifade edilebildiği takdirde kendine hâkim olma sanatını kişiye çok güzel öğretir. Ki gerçek özgürlük için, kusursuz bir öz hâkimiyet gerekir. Ancak önemli olan, istifade edebilmek için gereken bilgi ve tecrübeye sahip olmaktır. Abdülhamit Kırmızı çok güzel ifade ediyor: “Bir kitabı ikinci kez okuduğunda o artık aynı kitap değildir. Bu sefer başka hâlet-i ruhiyedesin; sen değiştin, o kitabı idrakin de değişti”. Ve ekliyor, “Belki de her romanı yazarın kaleme aldığı yaşta okumak lazım. Erken okumaya kurban gitmesin satırlar”.

Yaşadığımız çağ insanın insan kalabilme çağıdır. O'na yönelen tehdit ve tehlikeler o kadar artmış durumdadır ki artık 2050 yılına ulaştığımızda bu günkü *Homo Sapiens*'in kalıp kalmayacağı artık ciddi olarak tartışılmaktadır. Onu insanlıktan çıkaracak şey ise yine onun ürettiği gen teknolojisindeki gelişmelere bağlı ürettiği gıdalar, iletişim teknolojileri ve bilinçsiz tercihleridir. Bu durumda çağımızın en önemli problemi diri bir bilinç ve iradeli tercihlerimiz olmalıdır. Öyleyse bütün sosyal bilimcilerimizin en önemli çalışma alanı tercihlerimizi, iradeli davranışlarımızı insan kalabilmek adına geliştirmeye, güçlendirmeye yönelik olmalıdır. Halihazırdaki çalışmaların yetersiz olduğunu görerek bu konuda daha çok akademik çalışmaya ihtiyaç olduğu açıktır.